

พระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีดิจิทัล : โอกาสและความท้าทายในการเผยแผ่ธรรมะยุคใหม่

BUDDHISM AND DIGITAL TECHNOLOGY : OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN MODERN DHAMMA PROPAGATION

พระมหาบรรจง สุธีโร (ภวนาภิพัฒน์), อมรรชญา ชินศรี*,ธีรพงษ์ แหวนเพชร, กิตติคุณ ประสงค์ และ วิธวินท์ ภาคแก้ว
นักวิชาการอิสระ, นักวิชาการอิสระ, นักวิชาการอิสระ, นักวิชาการอิสระ และ นักวิชาการอิสระ
PhramahaBanchong Suthiro (Phoonaphiphat), Amarutchaya Chinnasri*, Theerapong Kweanphat,
Kittikun Prasangsit and Vitawin Pagkaew

Independent Scholar, Independent scholar, Independent Scholar, Independent Scholar and Independent Scholar

*Corresponding Author E-mail: yingrutcha@gmail.com

(วันที่รับบทความ : ตุลาคม 1, 2568 ; วันที่แก้ไขบทความ : ตุลาคม 16, 2568 ; วันที่ตอบรับบทความ : ตุลาคม 20, 2568)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอภิปรายและวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นไปที่วิธีการสื่อสารธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้คนจำนวนมาก ทุกที่ทุกเวลา ไม่เพียงแต่เป็นการเปิดช่องทางใหม่ในการเข้าถึงธรรมะเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้รักธรรมะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความสัมพันธ์ในโลกเสมือนจริงได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้นำมาซึ่งความท้าทายบางประการเกี่ยวกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากข้อมูลธรรมะที่ไม่ถูกต้อง การแพร่กระจายของข่าวปลอม และแหล่งข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถืออื่นๆ รวมถึงการลดการติดต่อโดยตรงระหว่างพระสงฆ์และชาวพุทธ ซึ่งอาจขัดขวางความลึกซึ้งในการเรียนรู้ธรรมะและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ต่อไปในยุคดิจิทัล และยังคงมีบทบาทเป็นพลังทางจิตวิญญาณและศูนย์กลางทางศีลธรรมของสังคมไทย บทความนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด พร้อมทั้งกรณีศึกษาที่น่าสนใจและคำแนะนำเชิงปฏิบัติสำหรับการนำไปใช้ทันที ซึ่งประกอบด้วย การฝึกอบรมพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลสำหรับพระภิกษุและผู้เผยแผ่ธรรมะ การกำหนดมาตรฐานในการเผยแผ่ธรรมะ การทบทวนเนื้อหาในสื่อออนไลน์ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี การส่งเสริมบทบาทของชุมชนและองค์กรทางศาสนาผ่านการมีส่วนร่วมผ่านช่องทางดิจิทัล การวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมธรรมะในรูปแบบใหม่ๆ ที่จะทำให้พระพุทธศาสนามีความหมายและเข้าถึงได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, เทคโนโลยีดิจิทัล, การเผยแผ่ธรรมะ, ความท้าทาย

Abstract

This article sought to examine and critically analyze both the opportunities and challenges inherent in employing digital technologies as instruments for the dissemination of Buddhism in contemporary society. Particular attention was given to the modes of communicating the Dhamma through online media, mobile applications, and diverse digital platforms, which was of great importance for expanding access to the teachings of Buddhism to a wide audience across temporal and spatial boundaries. Such developments not only establish new avenues for engaging with the Dhamma but also create virtual spaces that facilitate knowledge exchange and foster community-building among practitioners and devotees. Nevertheless, this transition simultaneously entails a number of challenges, including the proliferation of inaccurate or distorted representations of the Dhamma, the circulation of misinformation and disinformation, and the prevalence of unreliable digital sources. Furthermore, the reduction of direct interpersonal engagement between the monastic community and lay Buddhists risks undermining the depth of spiritual learning and

diminishing the transmission of cultural values that have traditionally been sustained through personal interaction. In response to these dynamics, this article advanced conceptual frameworks and theoretical perspectives relevant to the preservation and revitalization of Buddhism within the digital era, emphasizing its continuing role as a spiritual force and moral anchor in Thai society. The discussion encompassed theoretical insights, analytical frameworks, illustrative case studies, and practical recommendations for immediate implementation. These included : the provision of digital literacy and competency training for monks and Dhamma disseminators; the establishment of standards for online propagation of Buddhist teachings; systematic review and curation of digital Dhamma content; the integration of Buddhist ethical principles into the use of digital technologies; the promotion of community and institutional engagement through digital platforms; and the pursuit of research and innovation to develop novel modalities of Dhamma dissemination that ensure the enduring relevance and accessibility of Buddhism in an era of rapid sociotechnical transformation.

Keywords : Buddhism, Digital Technology, Dhamma Dissemination, Challenges

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยตั้งแต่สมัยโบราณ ทำหน้าที่เป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และระดับชาติ คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่เพียงแต่เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตเท่านั้น แต่ยังฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักธรรมสำคัญ เช่น ความเมตตา อุดม และซื่อสัตย์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุขและเป็นระเบียบ เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีเริ่มมีอิทธิพลต่อทุกมิติของชีวิต ส่งผลให้การเผยแผ่ธรรมะต้องปรับเปลี่ยนตามบทบาทของพระพุทธศาสนา ในการขัดเกลาจิตใจผู้คนจำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อเชื่อมโยงกับคนรุ่นปัจจุบันผ่านเครื่องมือสื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน หรือแพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายโอกาสในการเข้าถึงธรรมะให้กว้างขวางและไร้ขอบเขต นอกจากนี้ยังเปิดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายธรรมะในระดับสากลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มาพร้อมกับความท้าทายหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่เนื้อหาธรรมะที่อาจถูกบิดเบือนเนื่องจากขาดการกลั่นกรองที่ไม่เพียงพอและเหมาะสม การแพร่กระจายของข่าวปลอม และความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งอาจทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิดในหลักคำสอนได้ง่าย นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลซึ่งขาดปฏิสัมพันธ์โดยตรง อาจบั่นทอนความลึกซึ้งของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส นอกจากนี้การนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่เร่งรีบและสั้นกระชับ อาจทำให้พิธีกรรมหรือวัฒนธรรมทางศาสนาบางอย่างค่อยๆ ถูกลดทอนความหมายไป ด้วยเหตุนี้ การเข้าใจถึงโอกาส ข้อจำกัด และผลกระทบของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะเกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในยุคปัจจุบัน ไม่เพียงเพื่อปรับให้ทันต่อพฤติกรรมของผู้คนเท่านั้น แต่ยังต้องรักษาแก่นแท้ของธรรมะและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่สังคมไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืน โอกาสที่เกิดขึ้น เช่น การเข้าถึงธรรมะได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การสร้างชุมชนออนไลน์ที่ช่วยให้ผู้คนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และการปรับวิธีสื่อสารให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของคนยุคใหม่ ขณะเดียวกัน ก็มีข้อจำกัดและผลกระทบที่ต้องระวัง เช่น ความเสี่ยงของข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือถูกบิดเบือน การขาดปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างพระสงฆ์กับผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งอาจทำให้การเรียนรู้ธรรมะไม่ลึกซึ้ง การลดทอนความสำคัญของพิธีกรรมและวัฒนธรรมทางศาสนามารวมถึงความเสี่ยงที่ธรรมะอาจถูกนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ การตระหนักถึงทั้งโอกาสและข้อจำกัดเหล่านี้ จะช่วยให้สามารถวางแผนการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างสมดุล ระหว่างความทันสมัยกับการรักษาแก่นแท้ของคำสอน พร้อมสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษามุมมองแบบองค์รวมของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะในบริบทของโอกาสที่เปิดกว้างและข้อจำกัดที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังเสนอกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นประโยชน์ และรูปแบบการปรับใช้เทคโนโลยีสำหรับธรรมะ เช่น การฝึกอบรมพระสงฆ์ให้ทำงานในเครื่องมือดิจิทัล มาตรฐานและกระบวนการในการตรวจสอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธรรมะในสื่อออนไลน์ การใช้หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม

การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและองค์กรศาสนาได้มีส่วนร่วมในสภาพแวดล้อมออนไลน์ และการส่งเสริมการเผยแพร่รูปแบบนวัตกรรมดิจิทัลใหม่ๆ ดังนั้นพระพุทธรูปศาสนาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมยุคใหม่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล

เทคโนโลยีดิจิทัล : ความหมายและบทบาทในยุคปัจจุบัน

เทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบันไม่ใช่แค่เรื่องของคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างลึกซึ้ง โดยทั่วไปแล้ว เทคโนโลยีดิจิทัลหมายถึงเครื่องมือ ระบบ หรืออุปกรณ์ที่ช่วยให้สามารถสร้าง ประมวลผล จัดเก็บ และถ่ายโอนข้อมูลได้ในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มักถูกแปลงให้อยู่ในรูปแบบของรหัสเลขฐานสอง (0 และ 1) เพื่อให้คอมพิวเตอร์สามารถจัดการได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ (Johnstone, et al., 2024 : Online)

อุปกรณ์ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของเทคโนโลยีดิจิทัลมีหลากหลาย ตั้งแต่คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน กล้องดิจิทัล เครื่องคิดเลข ไปจนถึงซอฟต์แวร์ แอปพลิเคชัน เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) เทคโนโลยีเสริมจริง (AR) รวมถึงปัญญาประดิษฐ์ (AI) และอินเทอร์เน็ต ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนทำหน้าที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสาร การเรียนรู้ และการใช้ชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ในมุมมองของแวดวงวิชาการ เทคโนโลยีดิจิทัลถูกอธิบายว่าเป็นระบบที่อาศัยกลไกอิเล็กทรอนิกส์และตรรกะที่ถูกตั้งโปรแกรมไว้ล่วงหน้าให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามารถในการจัดการกับข้อมูลในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง แก้ไข หรือส่งต่อ

สำหรับบริบทในประเทศไทย มณีนุช ภูยงดี และคณะ (2564) ได้นิยามเทคโนโลยีดิจิทัลว่าเป็น “การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน หรือสื่อออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตและการทำงานให้สะดวกและทันสมัยมากขึ้น”

ขณะที่งานวิจัยในระดับสากลอย่าง Wang, et al. (2024) ได้ขยายความหมายของเทคโนโลยีดิจิทัลให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยชี้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลรวมถึงระบบสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), หุ่นยนต์, แพลตฟอร์มดิจิทัล, คลาวด์คอมพิวติ้ง, การพิมพ์ 3 มิติ, บล็อกเชน, บิ๊กดาต้า, อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT), เทคโนโลยี VR, AR และเทคโนโลยีไฮเบอร์รูปแบบใหม่ๆ ซึ่งทั้งหมดมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิธีการสื่อสาร การทำงาน และการเรียนรู้ของผู้คนในยุคนี้อย่างมาก

โดยสรุปแล้ว เทคโนโลยีดิจิทัลคือหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกยุคใหม่ ไม่เพียงแต่ทำให้ข้อมูลสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากแต่ยังช่วยผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวิถีชีวิตของมนุษย์ เทคโนโลยีเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องทำความเข้าใจและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้

การเผยแพร่ธรรมะในสังคมปัจจุบัน : พัฒนาการและองค์ประกอบสำคัญ

การเผยแพร่ธรรมะ คือกระบวนการถ่ายทอดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ผู้คนทั่วไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำคำสอนไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและคุณธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะนั้นไม่ได้หยุดนิ่ง หากแต่มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยเป้าหมายสำคัญยังคงอยู่ที่การเสริมสร้างความศรัทธา ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการเข้าถึงธรรมะอย่างแท้จริง

องค์ประกอบที่ทำให้การเผยแผ่ธรรมะมีประสิทธิภาพ งานวิจัยในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า การเผยแผ่ธรรมะจะมีประสิทธิผลได้ จำเป็นต้องอาศัยหลายองค์ประกอบที่ทำงานร่วมกันอย่างลงตัว ได้แก่ **ผู้เผยแผ่ธรรมะ** ควรเป็นผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีความเข้าใจในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้อื่น **เนื้อหาธรรมะ** ควรมีความกระชับ ชัดเจน และนำเสนอในภาษาที่เข้าใจง่าย โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีวิถีชีวิตและมุมมองที่เปลี่ยนไป **ช่องทางการสื่อสาร** ต้องมีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การแสดงธรรมในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา และในรูปแบบดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน **ลักษณะการสื่อสาร** ควรเปิดกว้างให้มีปฏิสัมพันธ์ ไม่ใช่แค่การพูดฝ่ายเดียว แต่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถซักถามหรือแบ่งปันประสบการณ์ได้ (ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ, 2567)

หากมองย้อนกลับไปที่การเผยแผ่ธรรมะในอดีตเริ่มต้นจากรูปแบบมุขปาฐะหรือการสอนแบบปากเปล่า ซึ่งเน้นการจดจำและถ่ายทอดต่อกันด้วยวาจา ต่อมาจึงเริ่มมีการบันทึกคำสอนเป็นลายลักษณ์อักษร และในเวลาต่อมาก็มีการ

ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ และเอกสารธรรมะอย่างแพร่หลาย ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้เปิดประตูใหม่ให้กับการเผยแผ่ธรรมะ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือสื่อดิจิทัลรูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มคนได้หลากหลายมากขึ้น ทั้งในแง่ของช่วงวัย ภูมิภาค และวิถีชีวิต (Ven.Ton That Cama, 2022)

ในยุคที่ผู้คนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่มีทางเลือกมากมายในการรับสาร แนวทางการเผยแผ่ธรรมะจึงจำเป็นต้องปรับให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยในช่วงหลังชี้ว่า การสื่อสารธรรมะไม่ควรจำกัดอยู่แค่การฟังหรือการบรรยายเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป หากแต่ควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ และได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง (Active Learning) มากกว่าการรับข้อมูลแบบนั่งเฉย (Passive Learning) กิจกรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะจึงควรออกแบบให้หลากหลาย มีความยืดหยุ่น และเชื่อมโยงกับความสนใจหรือปัญหาที่คนรุ่นใหม่เผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเครียด ความสัมพันธ์ หรือการค้นหาความหมายของชีวิต ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการใช้โซเชียลมีเดีย คลิปวิดีโอสั้นๆ พอดแคสต์ หรือแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ธรรมะ ก็ล้วนช่วยให้การสื่อสารเข้าถึงผู้ฟังได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ, 2567)

จากแนวโน้มเหล่านี้ เราจะเห็นได้ชัดว่า แนวคิดการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบันกำลังเคลื่อนไปในทิศทางที่ผสมผสานระหว่างแก่นคำสอนดั้งเดิมกับนวัตกรรมการสื่อสารยุคใหม่ เป้าหมายไม่ใช่เพียงแค่ให้ผู้คน "รู้" ธรรมะเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทำให้ธรรมะ "เข้าใจง่าย เข้าถึงได้ และนำไปใช้ได้จริง" เพื่อให้หลักธรรมกลายเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และเป็นพลังในการสร้างสังคมที่มีสติและเมตตามากยิ่งขึ้น

ศาสนาในยุคดิจิทัล : เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนวิธีสื่อสารและสร้างความศรัทธา

เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างลึกซึ้ง โลกของศาสนาที่ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย การสื่อสารทางศาสนาในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และหลากหลายทฤษฎีร่วมสมัยได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงนี้ไว้หลายแง่มุม

1. **ทฤษฎีสภาพแวดล้อมสื่อ (Media Ecology)** แนวคิดนี้มองว่าสื่อไม่ใช่แค่ "ช่องทางส่งสาร" เท่านั้น แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งผลต่อวิถีคิด ภาษา และวัฒนธรรมโดยรวมของสังคม รวมถึงศาสนาด้วย เมื่อสื่อเปลี่ยน โครงสร้างการสื่อสารและความเชื่อก็เปลี่ยนตาม เช่นเดียวกับที่วัดไม่ได้มีแค่กำแพงและศาลาอีกต่อไป หากแต่อยู่ในหน้าจอมือถือของเราด้วย

2. **ทฤษฎีการสื่อกลาง (Mediation)** ตามทฤษฎีนี้ สื่อดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่ทั้งผู้นำศาสนาและผู้ศรัทธาร่วมกันตีความหลักธรรมให้เข้ากับยุคสมัย เป็นพื้นที่สร้างบทสนทนาใหม่ๆ เช่น พระภิกษุสามารถจัดไลฟ์ธรรมะ ปรับเนื้อหาให้สั้น กระชับ และสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ในภาษาที่เข้าใจง่าย

3. **ทฤษฎีการทำให้เป็นสื่อ (Mediatization)** ทฤษฎีนี้อธิบายว่าศาสนาในยุคดิจิทัลต้องปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบและตรรกะของสื่อใหม่ เช่น การใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเผยแผ่ธรรมะ การสร้างคอนเทนต์ที่ดึงดูดใจ และการตอบสนองต่อผู้ติดตามในเวลาจริง ส่งผลให้ศาสนาและสื่อมีอิทธิพลต่อกันและกัน (Krüger, 2018)

4. **ศาสนากับการปรับตัวในโลกออนไลน์** งานวิจัยในช่วงหลังพบว่า ศาสนาไม่ได้เป็นแค่ผู้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังใช้มันเป็นโอกาสในการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์รูปแบบใหม่ เช่น การจัดพิธีกรรมเสมือน การสร้างกลุ่มสนทนาธรรมบนแพลตฟอร์มออนไลน์ และการเผยแผ่หลักธรรมผ่าน TikTok หรือ YouTube ซึ่งช่วยให้เข้าถึงผู้คนที่ไม่เคยก้าวเข้าวัดเลยด้วยซ้ำ (Battista, 2024)

5. **พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดิจิทัล (Digital Sacred Space)** โลกออนไลน์ได้กลายเป็นสถานที่ที่ศรัทธาและเทคโนโลยีมาบรรจบกัน ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ผ่าน Zoom การเข้าร่วม workshop ธรรมะบน Facebook หรือแม้กระทั่งการนั่งสมาธิร่วมกันแบบออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้พิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนาเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ไม่จำกัดด้วยเวลาและสถานที่

6. **โอกาสและความท้าทายของศาสนาในยุคดิจิทัล** แน่นอนว่าการใช้เทคโนโลยีมาพร้อมกับความท้าทาย เช่น การบิดเบือนเนื้อหาศาสนา ความตื่นเขินของการปฏิบัติ หรือการกลายเป็น "สินค้า" ทางศาสนาในตลาดออนไลน์ อย่างไรก็ตาม หากใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ศาสนาก็สามารถแสดงพลังแห่งการปรับตัว และเป็นส่วนหนึ่งของการเยียวยาใจคนในยุคที่วุ่นวายและเร่งรีบเช่นนี้ (Battista, 2024; Wang, et al., 2024 : Online)

โอกาสของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะ

เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 การเผยแผ่ธรรมะก็ได้รับโอกาสใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน จากที่เคยต้องอาศัยสถานที่และช่วงเวลาเฉพาะ การสื่อสารธรรมะในปัจจุบันสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและจากทุกที่บนโลก เทคโนโลยีได้ลบขอบเขตของระยะทางและขยายการเข้าถึงให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนที่อยู่ต่างประเทศ คนรุ่นใหม่ที่ไม่ค่อยอ่านหนังสือ หรือผู้ที่ไม่เคยก้าวเข้าไปในวัดเลย ก็สามารถสัมผัสธรรมะได้ง่ายขึ้นผ่านหลากหลายช่องทาง เช่น โซเชียลมีเดีย แอปพลิเคชันบนมือถือ วิดีโอธรรมะบน YouTube หรือแม้แต่กิจกรรมเสวนาธรรมแบบออนไลน์ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างชุมชนออนไลน์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางธรรมะ แบ่งปันประสบการณ์ หรือร่วมกันเจริญสติและภาวนาในโลกเสมือนจริง ซึ่งช่วยให้ผู้สนใจสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างลึกซึ้ง แม้จะอยู่ห่างไกลกันก็ตาม กล่าวได้ว่า โลกดิจิทัลไม่เพียงเปิดประตูให้ธรรมะเข้าถึงผู้คนมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นสะพานที่เชื่อมโยงศาสนากับชีวิตประจำวันของคนยุคใหม่ได้อย่างกลมกลืนและมีพลัง (Miroj Sakya, 2022 : Online))

ธรรมะยุคใหม่บนโลกโซเชียล

ในยุคที่ผู้คนใช้ชีวิตผูกติดอยู่กับหน้าจอมากกว่าหน้าหนังสือ สื่อสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นช่องทางสำคัญสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แพลตฟอร์มยอดนิยมอย่าง Facebook, YouTube, Instagram, Line และ TikTok กลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการนำธรรมะเข้าถึงผู้คนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่คุ้นเคยกับการเสพเนื้อหาสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย พระสงฆ์และนักเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันเริ่มปรับตัวอย่างสร้างสรรค์ เช่น การไลฟ์สดตอบคำถามธรรมะ การสรุปหลักธรรมแบบสั้นใน 1 นาที หรือการใช้ภาพและเสียงที่น่าสนใจเพื่ออธิบายหลักคำสอนให้ง่ายต่อการเข้าใจ การเผยแผ่ธรรมะจึงไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ในศาลาวัดหรือห้องเรียนธรรมะอีกต่อไป แต่สามารถเกิดขึ้นได้บนมือถือของผู้คนในทุกที่ทุกเวลา TikTok กลายเป็นเวทีธรรมะของคนรุ่นใหม่ ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ทั้งสั้น สนุก และตรงประเด็น ผู้ใช้สามารถเลื่อนดูธรรมะเพียงไม่กี่วินาที แต่กลับได้ข้อคิดที่จุดประกายการเรียนรู้และการตั้งคำถามในใจ ส่วน YouTube และ Facebook ยังคงเป็นพื้นที่หลักสำหรับเนื้อหาธรรมะที่ลึกซึ้งขึ้น เช่น ธรรมเทศนา บทสวด หรือกิจกรรมธรรมะออนไลน์ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ “การปฏิสัมพันธ์” ผู้ติดตามไม่เพียงแค่รับสารเท่านั้น แต่ยังสามารถแสดงความคิดเห็น สอบถามข้อสงสัย หรือแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองได้อย่างอิสระ ทำให้เกิดชุมชนธรรมะออนไลน์ที่มีชีวิตชีวา และเติบโตจากการเรียนรู้ร่วมกันทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์ไม่ใช่เพียงแค่ทางเลือกใหม่ แต่เป็น “โอกาสทอง” สำหรับการนำพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงผู้คนยุคใหม่อย่างลึกซึ้ง ยั่งยืน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (พระศุภชาติ ฐมฺมิสฺสโร และคณะ, 2567; Reinis, 2025)

ธรรมะบนปลายนิ้ว : แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มที่พาใจสงบในโลกดิจิทัล

ในยุคที่สมาร์ตโฟนกลายเป็นอวัยวะที่ 33 ของคนรุ่นใหม่ การเข้าถึงธรรมะก็ไม่จำเป็นต้องรอให้ถึงวันพระหรือเดินทางไปวัดอีกต่อไป การพัฒนาแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มออนไลน์ด้านธรรมะจึงเป็นอีกหนึ่งพัฒนาการสำคัญของพระพุทธศาสนาในโลกดิจิทัล แอปฯ ธรรมะและเว็บไซต์ต่างๆ ได้กลายเป็นสะพานเชื่อมระหว่างหลักธรรมกับผู้คนที่ใช้ชีวิตในโลกแห่งความเร่งรีบ ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันสำหรับฟังธรรมะรายวัน ห้องสมุดดิจิทัลที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎก และหนังสือธรรมะฉบับพกพา ไปจนถึงคอร์สออนไลน์ที่เปิดให้ผู้สนใจเข้าเรียนรู้ ฟังสมาธิ หรือแม้แต่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมผ่านระบบออนไลน์ ตัวอย่างที่น่าสนใจคือการจัดตั้งห้องสมุดธรรมะดิจิทัลที่เปิดให้ค้นคว้าหลักคำสอนจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย ตั้งแต่พระสูตรดั้งเดิมไปจนถึงหนังสืออธิบายหลักธรรมสำหรับมือใหม่ สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดข้อจำกัดเรื่องสถานที่หรือเวลา แต่ยังเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการศึกษาและการปฏิบัติธรรมที่ยืดหยุ่นมากขึ้น นอกจากนี้ แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เน้นเรื่องธรรมะก็เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น หลายแห่งจัดหลักสูตรให้เรียนฟรีหรือมีการไลฟ์บรรยายธรรมผ่าน Zoom หรือ YouTube ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามกับครูบาอาจารย์ได้โดยตรง หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนร่วมทางธรรมะจากทั่วโลก ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับอดีต แต่กำลังเคลื่อนไปพร้อมกับเทคโนโลยี เปิดพื้นที่ให้ธรรมะก้าวเข้าถึงจิตใจผู้คนได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอยู่ที่ไหนหรือใช้ชีวิตแบบใด (Miroj Sakya, 2022 : Online)

ปัจจุบันทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีการพัฒนาแอปพลิเคชันเกี่ยวกับธรรมะออกมาหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นแอปบทสวดมนต์ แอปคำสอนของพระพุทธเจ้า ธรรมเทศนา ไปจนถึงแอปสำหรับฝึกสมาธิและการภาวนา จุดเด่นของแอปเหล่านี้คือการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจและความ

ต้องการของตนเองได้อย่างอิสระ ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ก่อนนอน การฟังธรรมะแบบสั้นๆ ระหว่างเดินทาง หรือ แม้แต่การนั่งสมาธิก่อนเริ่มวันใหม่ นอกจากนี้ แพลตฟอร์มธรรมะในโลกออนไลน์ยังช่วยสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้คนที่สนใจสามารถเข้าร่วมกลุ่ม แบ่งปันประสบการณ์ ถามตอบปัญหาธรรมะ หรือพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมอง โดยไม่ต้องเดินทางไปวัดหรือสถานที่จริง ชุมชนเสมือนจริงเหล่านี้กลายเป็นศูนย์รวมของศรัทธาและการเติบโตทางจิตใจในยุคที่ผู้คนอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ หรือใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบ รูปแบบกิจกรรมทางศาสนาก็มีการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีเช่นกัน เช่น การถ่ายทอดสดธรรมะผ่าน Facebook หรือ YouTube การจัดสัมมนาออนไลน์ (Webinar) และการแจกจ่าย E-Book ธรรมะที่เปิดให้ดาวน์โหลดฟรี ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยลดข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา ผู้คนจากหลากหลายภูมิภาคจึงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมเดียวกันได้แม้อยู่คนละซีกโลก (พระครูโกวิทอรธวาที และคณะ, 2557) จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การพัฒนาแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มธรรมะในยุคดิจิทัล คือเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ศาสนของพระพุทธศาสนาเดินทางไปถึงผู้คนหลากหลายกลุ่มได้ง่ายขึ้น สะดวกขึ้น และตรงกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่อย่างแท้จริง

ธรรมะออนไลน์ : เมื่อกิจกรรมทางศาสนาเชื่อมต่อผู้คนแบบไร้พรมแดน

ในยุคที่เทคโนโลยีกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์จึงไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นอีกหนึ่งโอกาสสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางและสะดวกยิ่งขึ้น ด้วยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและอุปกรณ์ดิจิทัลที่แทบทุกคนเข้าถึงได้ การเรียนรู้ธรรมะจึงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในวัดหรือห้องเรียนอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดสดธรรมเทศนา การสัมมนาผ่านเว็บ (Webinar) การจัดคอร์สเรียนออนไลน์ หรือแม้กระทั่งการดาวน์โหลดหนังสือธรรมะในรูปแบบ E-Book กิจกรรมเหล่านี้เปิดพื้นที่ให้ผู้สนใจสามารถมีส่วนร่วมได้จากทุกที่ทั่วโลก โดยเฉพาะกิจกรรมแบบ Live บนแพลตฟอร์มอย่าง Facebook หรือ YouTube ที่ผู้ชมสามารถพิมพ์คำถาม แสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพระสงฆ์และวิทยากรได้ในขณะเดียวกัน (Thanarat Sa-ard-iam and Pisutpong-Endoo, 2021) นอกจากการถ่ายทอดสด ยังมีกลุ่มสนทนาธรรมะผ่านแอป Line หรือห้องประชุม Zoom สำหรับปฏิบัติธรรมร่วมกัน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนออนไลน์อย่างต่อเนื่องและลึกซึ้ง กิจกรรมออนไลน์เหล่านี้ยังขยายโอกาสไปสู่กลุ่มคนที่อาจเข้าวัดลำบาก เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลวัด รวมถึงกลุ่มวัยรุ่นที่คุ้นเคยกับการเรียนรู้ผ่านโลกดิจิทัลอยู่แล้ว (PhraKrusunthornsangkhapinit and Phrakhrubhaitigh, 2020) อีกข้อดีที่ไม่ควรมองข้ามคือเรื่องของต้นทุนและเวลา การจัดกิจกรรมธรรมะออนไลน์ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าเช่าสถานที่ หรือการจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ ได้อย่างมาก ทำให้สามารถจัดกิจกรรมได้บ่อยขึ้นและตอบโจทย์วิถีชีวิตของคนยุคใหม่ที่ต้องการความยืดหยุ่น ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมธรรมะออนไลน์ไม่เพียงเป็นการปรับตัวของพระพุทธศาสนาให้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลง แต่ยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างศาสนาดั้งเดิมกับผู้คนในยุคดิจิทัลได้อย่างกลมกลืนและมีชีวิตชีวา

ชุมชนธรรมะออนไลน์ : สายใยแห่งศรัทธาในโลกดิจิทัล

ในยุคที่เทคโนโลยีกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การสร้างเครือข่ายและชุมชนธรรมะผ่านช่องทางดิจิทัลจึงกลายเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ช่วยให้ศาสนของพระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้นและต่อเนื่องมากกว่าเดิม ไม่ว่าคุณจะอยู่ในเมืองใหญ่หรือพื้นที่ห่างไกล ก็สามารถเชื่อมต่อกับกลุ่มผู้สนใจธรรมะได้ในไม่กี่คลิก

แพลตฟอร์มต่างๆ อย่าง Facebook Groups, Line กลุ่ม, ฟอรัมธรรมะ เว็บไซต์ และแอปพลิเคชันเฉพาะทาง ได้กลายเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนมุมมอง ซักถามปัญหาธรรมะ หรือแม้แต่เข้าร่วมกิจกรรมบุญแบบออนไลน์ ซึ่งช่วยลดช่องว่างทางระยะทาง และทำให้ผู้คนที่มีความสนใจเหมือนกันได้มาเจอกันในโลกเสมือนจริง (พระครูโกวิทอรธวาที และคณะ, 2557) สิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนธรรมะออนไลน์เหล่านี้ไม่ได้เป็นแค่แหล่งความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นที่พักใจให้กับหลายคน เช่น การสวดมนต์ร่วมกันผ่าน Zoom กลุ่มปฏิบัติธรรมประจำสัปดาห์ หรือการพูดคุยให้กำลังใจกันใน Facebook Live กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันว่า "เราไม่ได้เดินบนเส้นทางธรรมเพียงลำพัง" ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายคนยังคงสานต่อการปฏิบัติอย่างไม่ทอดทิ้ง การสร้างเครือข่ายในโลกออนไลน์ยังเปิดประตูให้พระสงฆ์และนักเผยแผ่ธรรมะสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่หลากหลาย ตั้งแต่เยาวชน คนทำงาน ผู้สูงอายุ ไปจนถึงชาวพุทธที่อยู่ต่างประเทศ ที่อาจไม่มีโอกาสเข้าวัดบ่อยๆ แต่ต้องการใกล้ชิดกับหลักธรรม จากผลการศึกษาหลายฉบับพบว่า ชุมชนธรรมะออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในหมู่พุทธศาสนิกชน และ

เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (พระครูโกวิทธรธาวาที และคณะ, 2557; Badmatsyrenov, et al., 2022)

กล่าวได้ว่า โลกดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือของความรวดเร็ว แต่ยังสามารถเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการหล่อเลี้ยงศรัทธาและส่งต่อปัญญาให้กับผู้คนในทุกยุคทุกสมัยได้อย่างงดงาม

ความท้าทายและปัญหาที่เกิดขึ้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล

แม้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดประตูใหม่ๆ ให้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความท้าทายและปัญหาหลายอย่างที่เรากำลังใส่ใจและหาทางแก้ไขอย่างรอบคอบ เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางเหล่านี้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

1) การบิดเบือนเนื้อหาธรรมะและข่าวปลอม ในยุคสื่อออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ปัญหาการบิดเบือนเนื้อหาธรรมะ ข่าวปลอม หรือการตีความคำสอนผิดเพี้ยนจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เรื่องเหล่านี้ส่งผลให้ผู้คนเข้าใจหลักธรรมผิดไป และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมได้ งานวิจัยชี้ว่าการแพร่กระจายข่าวปลอมในโลกออนไลน์เกี่ยวกับศาสนา จำเป็นต้องอาศัยทักษะการรู้เท่าทันสื่อและการตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนที่เป็นผู้ใช้สื่อดิจิทัลหลัก (กฤติยา ถ้ำทอง, 2565; PhraKrusunthornsangkhanit and Phrakhrubhaitigh, 2020) งานวิจัยระดับสากลยังระบุว่า ราว 57% ของเนื้อหาศาสนาออนไลน์มีข้อมูลที่บิดเบือนหรือแสดงมุมมองที่มีอคติ ซึ่งก่อให้เกิดความกังวลว่า ผู้เรียนอาจได้รับคำสอนที่ผิดเพี้ยนจนเกิดความสับสนและความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง (M. Fatahuddin Al-Ansyar and St. Wardah Hanafie Das, 2024) สำหรับในประเทศไทย พบว่า เยาวชนพุทธจำนวนมากไม่น้อยยังขาดทักษะในการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลอย่างลึกซึ้ง ทำให้ตกเป็นเป้าหมายของข่าวปลอมได้ง่าย (กฤติยา ถ้ำทอง, 2565)

2) ปัญหาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ข้อมูลทางศาสนาในโลกออนไลน์กลายเป็นเรื่องที่เราต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะทุกวันนี้มีเว็บไซต์และช่องทางเผยแพร่ข้อมูลศาสนาเป็นจำนวนมากที่เข้าถึงง่าย แต่กลับขาดการตรวจสอบและกลั่นกรองความถูกต้องอย่างจริงจัง ส่งผลให้ผู้รับสารอาจได้รับข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือขัดแย้งกับหลักธรรมดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ข้อมูลเหล่านี้ที่ขาดมาตรฐานทำให้เกิดความสับสน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน หรือผู้ที่ยังไม่มีพื้นฐานความรู้ทางศาสนาอย่างเพียงพอ งานวิจัยในประเทศไทยชี้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความถูกต้องของเนื้อหา และการนำเสนอที่ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อป้องกันการบิดเบือนคำสอนและรักษาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล (พระมหาชชาติ จิรสุโท, 2565) นอกจากนี้ การเลือกใช้แหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เว็บไซต์ของวัดหรือสถาบันทางศาสนาที่ได้รับการรับรอง รวมถึงการอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่ตรวจสอบได้ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการศึกษาระบบในยุคดิจิทัล การประเมินความน่าเชื่อถือควรดูจากความถูกต้องของเนื้อหา อำนางหน้าที่ของผู้เผยแพร่ ความโปร่งใสในการนำเสนอ และการอัปเดตข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ศึกษาธรรมะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับหลักธรรมแท้จริง

3) การขาดปฏิสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างพระสงฆ์กับญาติโยม นี่ถือเป็นความท้าทายสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะยุคดิจิทัล แม้ว่าสื่อออนไลน์จะทำให้เราสามารถเข้าถึงคำสอนได้สะดวกขึ้น แต่การสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัลมักขาดมิติของประสบการณ์ตรงที่สำคัญ เช่น การสนทนาธรรมแบบตัวต่อตัว การร่วมกิจกรรมที่วัด หรือการปฏิบัติธรรมด้วยกัน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหัวใจสำคัญในการเรียนรู้และสร้างสายสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณ (พระครูโกวิทธรธาวาที และคณะ, 2557) งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังมีข้อจำกัดสำคัญด้านการสื่อสารที่ขาดการพบปะหน้าตา ขาดปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ และไม่สามารถสังเกตภาษากายได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่ใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก งานวิจัยพบว่า กลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะสูญเสียทักษะการสื่อสารแบบพบหน้ากัน รวมถึงความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับพระสงฆ์และชุมชนพุทธ (Bhikkhuni Tran Thi Binh, 2025) แม้เทคโนโลยีจะช่วยอำนวยความสะดวกในการเผยแผ่ธรรมะ แต่ก็ยังไม่สามารถทดแทนประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่เกิดจากการพบปะกันและการปฏิบัติธรรมร่วมกันในชีวิตจริงได้ ผลที่ตามมาอาจเป็นความสัมพันธ์ในชุมชนพุทธที่อ่อนแอลง ความศรัทธาและความไว้วางใจระหว่างพระสงฆ์กับญาติโยมลดน้อยลง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในระยะยาว

4) ผลกระทบต่อค่านิยมและวัฒนธรรมดั้งเดิม แม้ว่าการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลจะช่วยให้เข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางและรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อค่านิยมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาในหลายแง่มุม ประการแรก การนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่เน้นความรวดเร็ว กระชับ หรือความบันเทิง เช่น วิดีโอสั้น อินโฟกราฟิก หรือการไลฟ์สด อาจทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมและบรรยากาศทางศาสนาลดน้อยลง ผู้รับสารบางกลุ่มอาจรู้สึกว่าการนำเสนอหรือพิธีกรรมถูกลดทอนความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ กลายเป็นเพียงเนื้อหาที่ดูเพื่อความบันเทิง หรือถูกบริโภคในเชิงวัฒนธรรมมากกว่า (ดาณูภา ไชยธรรม, 2556) นอกจากนี้ การเผยแพร่ เนื้อหาศาสนาในโลกออนไลน์อย่างเปิดเผย อาจทำให้ชนบทรณนิยมการถ่ายทอดคำสอนแบบดั้งเดิมถูกละเมิด เช่น การนำเสนอข้อธรรมะโดยไม่ผ่านการกลั่นกรอง หรือขาดบริบทที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการตีความที่คลาดเคลื่อน หรือเนื้อหาที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้ง การใช้สื่อดิจิทัลโดยไม่ระมัดระวัง อาจทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่สอดคล้องกับหลักธรรมและขนบธรรมเนียมไทย เช่น ความยึดติดกับวัตถุนิยม ความนิยมในสื่อบันเทิง หรือการแสดงความเห็นรุนแรงในกลุ่มออนไลน์ ซึ่งล้วนส่งผลให้ค่านิยมทางศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมพุทธอ่อนแอลง (เมธีเชษฐวิสูตร, 2562)

ดังนั้น แม้ว่าสื่อดิจิทัลจะเป็นโอกาสใหม่ที่เปิดกว้างสำหรับการเผยแพร่ธรรมะ แต่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายก็ควรตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับค่านิยมและวัฒนธรรมดั้งเดิม พร้อมทั้งวางแนวทางการนำเสนอเนื้อหาธรรมะให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยไม่ทิ้งรากฐานสำคัญของพระพุทธศาสนา

5) ปัญหาด้านจริยธรรมและการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนได้ง่ายและสะดวกขึ้น แต่ก็มีความท้าทายด้านจริยธรรมและการใช้เทคโนโลยีให้ถูกต้องเหมาะสมที่ไม่ควรมองข้าม เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย หากเราใช้โดยไม่มีความรับผิดชอบ อาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การเผยแพร่ข้อมูลเท็จ การกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หรือแม้กระทั่งการใช้เทคโนโลยีในทางที่ขัดกับหลักศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมให้ทุกคนใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง พระสงฆ์และผู้เผยแพร่ธรรมะควรยึดถือหลักธรรม เช่น การมีสติรู้ตัว (สัมมาสติ) และการควบคุมกาย วาจา ใจ (อินทริยสังวร) ในการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาจิตใจของผู้คนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับการเผยแพร่ธรรมะในโลกดิจิทัลก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และทำให้การใช้เทคโนโลยีเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา (PhraKrusunthornsangkhapinit and Phrakhrubhaitigh, 2020)

แนวทางการปรับตัวและข้อเสนอแนะ

ปัญหาและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลนี้ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจำเป็นต้องเปิดรับการเปลี่ยนแปลง หากพระภิกษุ ผู้เผยแพร่ธรรมะ และชุมชนชาวพุทธ สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ มีเหตุผล และสร้างสรรค์ ความท้าทายเหล่านี้ก็สามารถเปลี่ยนให้เป็นโอกาสในการสื่อสารและเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีนี้ไม่เพียงแต่จะขยายการเข้าถึงธรรมะให้กว้างขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยธำรงรักษาคุณค่าและจริยธรรมทางพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตนควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะมากมาย เพื่อชี้แนะการพัฒนาศักยภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

1) การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับพระสงฆ์และผู้เผยแพร่ธรรมะ ในยุคนี้ ทักษะดิจิทัลถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระสงฆ์และผู้เผยแพร่ธรรมะ เพราะช่วยให้สามารถใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการเผยแผ่คำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการใช้โซเชียลมีเดีย การทำวิดีโอ หรือการสร้างเว็บไซต์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย การจัดอบรมหรือ workshop เกี่ยวกับทักษะเหล่านี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ เช่น โครงการอบรม “Digital Monk Era” ในภูฏาน หรือโครงการไทยที่เรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งช่วยขยายโอกาสเผยแผ่ธรรมะทั้งในและนอกประเทศ นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะดิจิทัลยังช่วยให้พระสงฆ์ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีได้ดี ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล และเสริมภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาให้ดูทันสมัยและน่าเชื่อถือในสายตาคนยุคใหม่ เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ด้านดิจิทัลมากขึ้น เทคโนโลยีจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบสานและเผยแผ่หลักธรรมอย่างยั่งยืน (พระครูโกวิทธรรมวาทิ และคณะ, 2557)

2) การสร้างมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาธรรมะบนโลกออนไลน์ ในยุคที่ข้อมูลถูกส่งต่ออย่างรวดเร็วและไร้ขอบเขต การสร้างมาตรฐานและการตรวจสอบเนื้อหาธรรมะจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อป้องกันการบิดเบือนคำสอนและรักษาความถูกต้องของหลักธรรม พระสงฆ์และผู้ดูแลสื่อควรอ้างอิงเนื้อหาจากพระไตรปิฎกหรือแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ พร้อมระบุแหล่งที่มาอย่างชัดเจน เพื่อความโปร่งใสและง่ายต่อการตรวจสอบนอกจากนี้ ควรมีองค์กรหรือคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาธรรมะที่เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน เพื่อให้มั่นใจว่าเนื้อหาตรงกับพระไตรปิฎกและหลักพระพุทธศาสนา การประเมินความน่าเชื่อถือของเนื้อหาควรดูที่ความมั่นคงและความต่อเนื่องของช่องทาง เช่น เพจ เฟซบุ๊ก ยูทูบ หรือเว็บไซต์ที่เผยแพร่สม่ำเสมออย่างน้อย 2 ปี และมีผู้ดูแลเนื้อหาที่มีความรู้เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและจริยธรรม สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ป้องกันการเผยแพร่ข้อมูลผิด และรักษาคุณค่าของพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน (พระอภขรภิกขุ สิริวิฑฒโน และคณะ, 2564)

3) การนำหลักธรรมมาใช้ในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการใช้เทคโนโลยี ถือเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การใช้อุปกรณ์ดิจิทัลเกิดประโยชน์สูงสุด และลดผลกระทบในทางลบต่อทั้งผู้ใช้และสังคมโดยรวม เช่น การใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง สอนให้เราไม่ยึดติดหรือหลงไปกับเทคโนโลยีจนเกินไป สัมมาสติ ที่เน้นการมีสติรู้ตัวตลอดเวลา และอินทริยสังวร ที่ช่วยให้เรารู้จักควบคุมกาย วาจา และใจขณะใช้งานเทคโนโลยี ตัวอย่าง เช่น การเลือกเสพสื่ออย่างมีวิจารณญาณ ไม่เชื่อหรือแชร์ข่าวสารโดยไม่ตรวจสอบให้ชัดเจน การใช้สติควบคุมอารมณ์เมื่ออยู่บนโลกออนไลน์ และการกำหนดเวลาที่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ หลักเบญจธรรมและการเป็นกัลยาณมิตรยังช่วยชี้นำให้เราใช้เทคโนโลยีด้วยศีลธรรมงดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นในโลกออนไลน์ และส่งเสริมการเป็นผู้ใช้สื่อที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม การฝึกสติและปัญญาอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้เราใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมหรือกลวงในโลกอินเทอร์เน็ต ด้วยการนำหลักธรรมมาใช้เช่นนี้ ผู้ใช้เทคโนโลยีจะสามารถควบคุมตนเอง ใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องปลอดภัย และสร้างประโยชน์ให้กับทั้งตัวเองและสังคมได้อย่างแท้จริง (พระมหาชูชาติ จิรสุทโธ, 2565)

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถาบันทางศาสนา การส่งเสริมให้ชุมชนและสถาบันทางศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลมีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้คนได้มากขึ้น วัดและสำนักสงฆ์ควรได้รับการสนับสนุนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเผยแผ่ธรรมะผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การจัดอบรมทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้กับพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ การใช้โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชันต่างๆ เป็นช่องทางสื่อสารและเผยแผ่ข่าวสาร รวมถึงจัดกิจกรรมทางศาสนาออนไลน์ ก็ช่วยเพิ่มโอกาสให้เข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้น การสร้างเครือข่ายชุมชนธรรมะบนโลกออนไลน์ เช่น กลุ่ม Facebook, Line หรือ TikTok ยังช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ชักถามข้อสงสัย และร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ วัดที่มีความพร้อมอาจพัฒนาเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาออนไลน์ผ่านระบบ E-Learning หรือจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงธรรมะได้สะดวกและทั่วถึงมากขึ้น แนวทางนี้ไม่เพียงแต่ช่วยขยายขอบเขตการเผยแผ่ธรรมะ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชนพุทธ ให้สามารถสืบทอดและพัฒนาพระพุทธศาสนาในยุคสังคมดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน (พระครูวินัยธรปัญญา ปณฺญาวโร และบุญเดือน ทรัพย์เพชร, 2564)

5) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมธรรมะดิจิทัล การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นก้าวสำคัญที่จะช่วยให้ธรรมะทันสมัยและตอบโจทย์ความต้องการของสังคมยุคใหม่ได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันธรรมะหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ทำให้ผู้สนใจเข้าถึงคำสอนและกิจกรรมทางธรรมะได้ทุกที่ทุกเวลา ในประเทศไทย มีตัวอย่างที่ชัดเจนคือ แอปพลิเคชันของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่นำเสนอเนื้อหาธรรมะในรูปแบบดิจิทัล ทำให้ผู้คนสามารถเรียนรู้ธรรมะได้สะดวกยิ่งขึ้น (ปณฺญญา ลีลายุทธ และรังษิ สุนทนต์, 2563) นอกจากนี้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ยังถูกนำมาใช้ช่วยวิเคราะห์และปรับเนื้อหาธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ใช้แต่ละคน รวมถึงการสร้างระบบตอบคำถามธรรมะแบบเรียลไทม์ และการจัดการเรียนการสอนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น RealSmart Academy อีกทั้งการสร้างห้องสมุดดิจิทัล ฐานข้อมูลพระไตรปิฎก รวมถึงเครือข่ายนักวิชาการพุทธออนไลน์ ยังช่วยส่งเสริมการวิจัยและแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับสากล ทำให้พระพุทธศาสนาเดินทางปรับตัวและรักษาความทันสมัยในยุคที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปกรอบแนวคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล

องค์ประกอบหลัก	แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ	การประยุกต์ใช้
1. การเผยแผ่ธรรมะ	แนวคิดการสื่อสารทางศาสนา/การสื่อกลาง (Mediation Theory)	การถ่ายทอดหลักธรรมให้เข้าใจง่าย เข้าถึงได้ และนำไปใช้ได้จริง	พระสงฆ์เผยแผ่ธรรมะผ่าน YouTube, TikTok หรือ Podcast ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและสั้นกระชับ
2. เทคโนโลยีดิจิทัล	ทฤษฎีสภาพแวดล้อมสื่อ (Media Ecology)/การทำให้เป็นสื่อ (Mediatization Theory)	เทคโนโลยีเป็นโครงสร้างที่เปลี่ยนวิธีคิด วัฒนธรรม และศรัทธา	ใช้โซเชียลมีเดีย แอปฯ ธรรมะ เว็บไซต์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ในการสื่อสารคำสอน
3. ผู้เผยแผ่ธรรมะ (พระสงฆ์/นักเผยแผ่)	ทฤษฎีความสามารถดิจิทัล (Digital Literacy)	มีทักษะเทคโนโลยีและจริยธรรมในการสื่อสาร	พระสงฆ์ผ่านการอบรม Digital Monk/สร้างเนื้อหาออนไลน์ที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก
4. ผู้รับสาร/พุทธศาสนิกชน	ทฤษฎีการรับรู้และปฏิสัมพันธ์ทางสื่อ (Uses and Gratifications)	การเลือกรับสาร การตีความ และการมีส่วนร่วมในสื่อธรรมะ	ผู้ฟังร่วมสนทนาออนไลน์ ถาม-ตอบธรรมะผ่าน Live หรือกลุ่ม Facebook
5. เนื้อหาธรรมะดิจิทัล	หลักกัมมัฏฐานปฏิบัติ/สัมมาสติ/อินทริยสังวร	ใช้เทคโนโลยีอย่างพอดี มีสติ กลั่นกรองข้อมูลก่อนเผยแพร่	การผลิตคลิปธรรมะที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือน และเคารพบริบททางศาสนา
6. ช่องทางการเผยแผ่	แนวคิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดิจิทัล (Digital Sacred Space)	โลกออนไลน์เป็นพื้นที่ศรัทธาใหม่ของผู้คน	จัดกิจกรรมสวดมนต์/ปฏิบัติธรรมออนไลน์ผ่าน Zoom, Facebook Live
7. ผลกระทบทางดิจิทัล	การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม (Digital Transformation)	โอกาส: การเข้าถึง กว้างขวาง/ ความท้าทาย: ขาดพลม บิดเบือน	การจัดระบบตรวจสอบข้อมูลธรรมะ และสร้างมาตรฐานเนื้อหาออนไลน์
8. แนวทางการพัฒนา	หลักกัลยาณมิตร/การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน	การสร้างเครือข่ายธรรมะออนไลน์ที่ยั่งยืน	ชุมชนธรรมะออนไลน์ Line Group/Facebook Group เพื่อแลกเปลี่ยนและให้กำลังใจทางธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล คือการประยุกต์หลักธรรมเข้ากับเทคโนโลยีและวิธีการสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและเข้าถึงคำสอนได้อย่างง่ายและถูกต้อง การใช้เทคโนโลยีจึงควรอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม มีสติรู้เท่าทัน และยึดมั่นในเจตนาที่บริสุทธิ์ โดยอาศัยกัลยาณมิตรเป็นแรงสนับสนุนในการสร้างพื้นที่ออนไลน์ที่เกื้อกูลกันด้วยปัญญาและเมตตา นำไปสู่สังคมดิจิทัลที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานอย่างมั่นคงและยั่งยืน

บทสรุป

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ช่องทางออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือแพลตฟอร์มต่างๆ ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการนำเสนอและเผยแผ่ธรรมะที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่ายและรวดเร็ว โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่เช่นในอดีต นับว่าเป็นโอกาสสำคัญที่ช่วยให้พระสงฆ์และผู้ทำงานด้านศาสนาสามารถสื่อสารกับกลุ่มผู้คนได้กว้างขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่อยู่ห่างไกลไม่คุ้นเคยกับการเข้าวัดหรือการสื่อสารในรูปแบบเก่า นอกจากนี้ เทคโนโลยียังเป็นเครื่องมือในการสร้าง “ชุมชน

ธรรมะออนไลน์” ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนจากทั่วโลกสามารถแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันได้ นับเป็นพัฒนาการที่น่าสนใจและเต็มไปด้วยศักยภาพในการพัฒนาพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย

ในยุคดิจิทัล การเผยแผ่ธรรมะเผชิญกับโอกาสและความท้าทายไปพร้อมกัน ด้านหนึ่ง เทคโนโลยีได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้อาสาฬหของพระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางและสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง ปัญหาก็มีไม่น้อย เช่น ข้อมูลธรรมะในโลกออนไลน์อาจถูกบิดเบือน ตัดทอน หรือกลายเป็นข่าวปลอม ส่งผลให้ผู้รับสารเข้าใจหลักธรรมผิดเพี้ยนไป อีกทั้งการขาดปฏิสัมพันธ์โดยตรงผ่านช่องทางดิจิทัล อาจทำให้ความผูกพันทางจิตใจระหว่างพระสงฆ์กับญาติโยมถดถอยลง อีกด้วย พิธีกรรมที่เคยเปี่ยมด้วยคุณค่าอาจถูกลดทอนจนเหลือเพียงเนื้อหาสั้นๆ ซึ่งขาดมิติทางวัฒนธรรมและความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ ดังนั้น การนำเทคโนโลยีมาเผยแผ่ธรรมะจำเป็นต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ วิจารณ์ญาณ และตั้งอยู่บนหลักจริยธรรม เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมสร้างคุณค่า มิใช่ลดทอนหรือทำลายแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แนวทางหนึ่งที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การผลิตเนื้อหาธรรมะที่ถูกต้อง มีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย พร้อมผ่านกระบวนการตรวจสอบก่อนเผยแพร่ ใช้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และเปิดพื้นที่ออนไลน์ให้ชุมชน วัด หรือองค์กรศาสนาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ ควรพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้แก่พระสงฆ์และผู้เผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้สามารถใช้งานอุปกรณ์และสื่อต่างๆ ได้อย่างมั่นใจ รวมถึงสร้างระบบตรวจสอบเนื้อหาเพื่อป้องกันการบิดเบือน พร้อมทั้งประยุกต์ใช้หลักธรรมที่สำคัญได้ เช่น หลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) สอนให้รู้จักความพอดี ไม่สุดโต่งทั้งทางกาย วาจา และใจ ในยุคดิจิทัล หมายถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างสมดุล ไม่หมกมุ่นกับโลกออนไลน์จนเสียสมาธิ หรือหลีกเลี่ยงเทคโนโลยีจนขาดโอกาสเรียนรู้ ตัวอย่าง พระนักเทศน์ใช้ YouTube หรือ TikTok เผยแผ่ธรรมะอย่างสร้างสรรค์ เน้นสาระมากกว่ายอดไลค์ หลักสัมมาสติ (ความตระหนักรู้ในปัจจุบัน) ช่วยให้มีสติรู้เท่าทันข้อมูลและสื่อสารอย่างถูกต้อง ไม่หลงเชื่อหรือยึดติดกับสิ่งที่เห็นในโลกออนไลน์ ตัวอย่าง ผู้เผยแผ่ธรรมะรู้ว่าควรเผยแพร่เนื้อหาใดและเมื่อใด ส่วนผู้รับสื่อก็ตรวจสอบข้อมูลก่อนเชื่อหรือแชร์ หลักกัลยาณมิตร (เพื่อนดี ชี้นำธรรม) คือการเชื่อมต่อกันด้วยความหวังดี เพื่อพัฒนาปัญญาและจิตใจในโลกดิจิทัล พระสงฆ์และผู้เผยแผ่ธรรมะสามารถเป็น “กัลยาณมิตรออนไลน์” ที่ให้คำปรึกษาและสร้างแรงบันดาลใจในการทำมาตุลา ตัวอย่าง การจัดกิจกรรม “ธรรมะออนไลน์” หรือเพจพระสงฆ์ให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ผู้คน หลักอินทริยสังวร (การรู้เท่าทันต่อสิ่งยั่วยุ) คือการควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้ถูกรบกวนด้วยสิ่งเร้าทางเทคโนโลยี ตัวอย่าง ผู้เผยแผ่ธรรมะไม่หลงไปกับยอดไลค์หรือกระแสความนิยม แต่ยึดมั่นในเจตนาบริสุทธิ์เพื่อเผยแผ่ธรรมะแท้จริง

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลไม่ใช่การเปลี่ยนสาระของธรรมะ แต่คือ “การปรับวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับยุคสมัย” โดยยังยึดมั่นในรากฐานของหลักธรรมอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา และความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกยุคใหม่ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ นักวิชาการ สถาบันศาสนา รวมถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อให้หลักธรรมคำสอนยังคงมีความสำคัญ ความซาบซึ้ง และความศรัทธาในสังคมสมัยใหม่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กฤติยา ถ้ำทอง. (2022). พลังพุทธอาสาเพื่อการฟื้นฟูสื่อข่าวปลอมในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5 (2), 72-86.
- ฉัตรสุตา ส่องแสงเจริญ. (2567). รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่เชิงพุทธบูรณาการ. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 10 (2), 285-302.
- ดาณฎา ไชยธรรม. (2556). *เทคโนโลยีดาบสองคม*. กรุงเทพฯ : มายิก สำนักพิมพ์.
- ปณัชญา สิลายูทธ และรังษิ สุทนต์. (2563). นวัตกรรมการสื่อสารธรรมะผ่านแอปพลิเคชันพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 16 (2), 113-128.
- พระครูโกวิทธรรมวาทิ และคณะ. (2557). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล. *วารสาร การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 1 (2), 160-165.
- พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาโร (ศรีสมุทร) และบุญเตือน ทรัพย์เพชร. (2564). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6 (4), 424-432.

- พระมหาชุชาติ จิรสุโท. (2565). การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์. **วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์**, 8 (1), 211-224.
- พระศุภชาติ (ธมฺมิสุโร) สำลีวงศ์ และคณะ. (2567). นวัตกรรมสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**, 11 (1), 52-60.
- พระอักษรวิศุทธิ์ สิทธิพัฒน์ และคณะ. (2564). กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย. **วารสารสถาบันวิจัยพุทธธรรม**, 8 (2), 110-118.
- มณีนุช ภูยงค์ และคณะ. (2564). สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1. **วารสารรัฐประศาสนศาสตร์**, 15 (40), 249-263.
- เมธี เชษฐวิสูตร. (2562). สื่อสังคมออนไลน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. **วารสารพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, 10 (2), 521-530.
- Badmatsyrenov, T., et al. (2022). Buddhist online communities on V Kontakte social network : structure, practices and ideas. **SHS Web of Conferences**, 1-6, 00139.
- Battista, D. (2024). The Digital as Sacred Space: Exploring the Online Religious Dimension. **Academicus International Scientific Journal**, 29, 21-37.
- Bhikkhuni Tran Thi Binh. (2025). The Impact of Social Media on Generation Z : Influence on WellBeing and the Role of Mindful Healing in Promoting Life Balance. **The Journal of International Buddhist Studies College (JIBSC)**, 11 (1), 207-227.
- Johnstone, K., et al. (2024). **Defining digital technology**. Centre for Research in Early Childhood Education, University of Wollongong. [Online]. Available : <https://digitalchild.org.au/defining-digital-technology/>. [2025, September 1].
- Krüger, O. (2018). The 'Logic' of Mediatization Theory in Religion : A critical consideration of a new paradigm. **Marburg Journal of Religion**, 20 (1), 1-26.
- M. Fatahuddin Al-Ansyar and St. Wardah Hanafie Das. (2024). The Relationship between Multicultural Education and the Democratic Political System in Indonesia : PAI's Perspective. **Green Philosophy Journal**, 1 (4), 8-14.
- Miroj Sakya. (2022). Impact of digital technology on Buddhist education in **Buddhism and the Fourth industrial revolution**. [Online]. Available : <https://www.undv2019.vietnam.com/Subtheme-04/en/10.pdf>. [2025, September 2].
- PhraKrusunthornsangkhapinit and Phrakhrubhaitigh. (2020). Propagating Buddhism in the Digital Age. **Journal of Buddhist Education and Research**, 1 (2), 8-20.
- Reinis, S. (2025). TikTok is one long conversation with the universe: How platform affordances shape emerging spirituality across TikTok manifestation content. **International Journal of Communication**, 19, 1750-1760.
- Thanarat Sa-ard-iam and Pisutpong Endoo. (2021). The Effect of Dhamma Propagation by Live Broadcast via Facebook. **International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies**, 2 (2), 99-108.
- Ven. Ton That Cama. (2022). Ways of Buddhaddhamma Propagation: The Buddha's Period to Today. **Journal of International Buddhist Studies**, 13 (1), 151-173.
- Wang, C., et al. (2024). Education reform and change driven by digital technology : a bibliometric study from a global perspective, **Nature**. [Online]. Available : <https://www.nature.com/articles/s41599-024-02717-y>. [2025, September 1].